

Ryšavá, Eva

Dobrovský, Měšice a Matice česká

Slavica litteraria. 2012, vol. 15, iss. 2, pp. [67]-72

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125904>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

EVA RYŠAVÁ

DOBROVSKÝ, MĚŠICE A MATICE ČESKÁ**JOSEF DOBROVSKÝ, MĚŠICE BY PRAGUE AND MATICE ČESKÁ****Abstrakt**

Príspevek se zabývá pobytem Josefa Dobrovského v rodině hrabat Nosticů v Praze v letech 1775–1786, kde byl zaměstnán jako učitel hraběcích synů. V létě s nimi žil v novém zámku v Měšicích u Prahy. Příspěvek popisuje osud tohoto zámku (dnes nemocnice), kam Matice česká umístila pamětní tabuli s informacemi o Josefu Dobrovském. Matice česká, sekce Společnosti Národního muzea, založená roku 1831, je první veřejnou národní organizací, která podporuje českou literaturu.

Abstract

The paper deals with the stay of Josef Dobrovský by the count's Nostitz family in Prague in the years 1775–1786, where he was employed as a teacher of the count's sons. He lived with them in the new castle in Měšice by Prague in summer. The paper describes the destiny of this castle (nowadays a hospital), where Matice česká located the memorial board containing the informations about Josef Dobrovský. Matice česká, section of the Society of the National Museum, founded 1831, is the first public national organization supporting the Czech literature.

Klíčová slova

Josef Dobrovský ■ Měšice u Prahy ■ Nosticové ■ Vladimír Novák ■ Matice česká ■ Společnost Národního muzea

Keywords

Josef Dobrovský ■ Měšice by Prague ■ Nostitz ■ Vladimír Novák ■ Matice česká ■ The Society of the National Museum

Na počátku a na konci vědecké dráhy Josefa Dobrovského nacházíme dva podobné životní úseky. Můžeme na nich sledovat, jak odlišně je prožíval mladý začínající vědec plný energie a všestranných zájmů a píle, a starý muž poznamenaný duševní chorobou, odpočívající a léčící se, ale stále odborně pracující a shromažďující nové poznatky. Jde o jeho několikileté pravidelné letní pobyty na zámcích jeho mecenášů – hrabat Nosticů v Měšicích u Prahy a Černínů v Chudenicích na Klatovsku. Chudenický pobyt Dobrovského ve dvacátých letech 19. století je podrobněji zpracován zejména v krásné literatuře (Alois Vojtěch Šmilovský). Těžší se

v ní z dobových vzpomínek na svérázného laskavého starce, putujícího krajinou, jehož si lidé ztotožňovali s císařem Josefem II.

Mnohem méně pozornosti bylo věnováno pobytu mladého Dobrovského v Měšicích u Prahy, kde si teprve budoval své vědecké a společenské postavení a charakterově vyzrával. Jeho prvními zaměstnavateli a posléze blízkými přáteli a mecenáši se stala hrabata Nosticové.

Jejich rod přišel do Čech v 16. století z Horní Lužice, dnes části spolkové země Sasko. Ke svému novému domovu získali Nosticové brzy patriotický vztah a zastávali práva Českého království a českého jazyka. Vynikajícím příslušníkem tohoto rodu byl nejvyšší purkrabí František Antonín Nostic (1725–1794), budovatel prvního kamenného divadla v Praze (dnes Stavovského).

Hlavním sídlem svého panství Pakoměřice učinil obec Měšice, ve které dal stavitelem Antonínem Haffeneckerem v letech 1767–1775 vystavět rokokový zámek a po jeho obou stranách hospodářské budovy. Velkoryse dal také založit dvě široké ulice s domky pro služebnictvo a panské úředníky, které se zámkem tvoří unikátní architektonický celek. Zámek sloužil jako administrativní centrum panství a majitelům k letním pobytům.

V rovinaté krajině byly zrušeny tři rybníky a na jejich místo byly vysázeny lesní porosty Velká a Malá bažantnice. Měly sloužit lovu a vytvořit pro zámek přírodní rámeček. K zámku přiléhala francouzská zahrada, která postupně přecházela v anglický park. Hrabě Nostic přikládal svému novému sídlu významnou reprezentační funkci a počítal s bohatým společenským životem. V boční budově bylo zřízeno divadlo a hostům byly v druhém patře zámku vyhrazeny prostorné vzdušné pokoje. Záliba Nosticů ve všech novinkách se na zámku projevila v instalaci funkčního hromosvodu, prvního v Čechách.

Třidvacetiletý Dobrovský nastoupil k Nosticům na doporučení svých univerzitních učitelů v roce 1775, kdy byl měšický zámek dostavěn. Bylo mu svěřeno vyučování filozofie a matematiky čtyř synů nejvyššího purkrabího. Již roku 1776 odjíždí do nového sídla v Měšicích, aby zde s hraběcí rodinou strávil léto. Po dobu deseti let, až do roku 1785 se mu měšický zámek stal druhým domovem, kde v klidu a zdravém prostředí venkova našel ideální podmínky pro soustředění a vědeckou práci. Blízkost Prahy umožňovala kontakty s přáteli a spolupracovníky, takže v letním období se vědecké debaty a schůzky přesunuly ze salonů Nostického paláce na Malé Straně do nových zámeckých prostor v Měšicích. Když byl Dobrovský roku 1782 na lovu v Jindřichovicích těžce raněn, přispělo pohodlí a příroda v Měšicích k jeho zotavení.

V letech, kdy zde pobýval, vydal svou první samostatnou práci v latině Pražský zlomek evangelia svatého Marka (1778) a časopisy *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779* a *Böhmen und Mähren Litteratur auf das Jahr 1780*. V roce 1779 otiskl svou polemiku s Ungarem v práci *Corrigenda in Bohemia docta Balbini*. Roku 1784 spoluzakládal Královskou českou společnost nauk. Dobrovský se intenzivně zajímal o botaniku a dlouhé vycházky do přírody v Měšicích mu poskytly hojnost materiálu k botanickým studiím. V roce 1802 dokonce vydal publikaci *Entwurf eines Pflanzensystem nach Zahlen und Verhältnissen*.

Pobyt u Nosticů skončil Dobrovskému rokem 1786, kdy byl vysvěcen na kněze, a o rok později nastoupil do Olomouce jako vicerektor a později rektor generálního semináře. Když byl seminář zrušen, Dobrovský obdržel roku 1790 ve svých 37 letech státní penzi 500 zlatých. Na srdečné pozvání se vrátil do Prahy k Nosticům, kde pak žil za jejich podpory jako soukromý učenec. Dobrovského pravidelné letní pobyty v Měšicích skončily patrně s ukončením jeho učitelské funkce a přestěhováním do nového bytu, který pro něj Nosticové upravili v přestavěné koželužně v Praze na Kampě.

Měšický zámek zůstal v držení rodu Nosticů až do roku 1945. Po skončení války byli majitelé vysídleni, odsunuti do Rakouska a jejich majetek byl zkonfiskován. Po pádu totalitního režimu v roce 1989 byl s představiteli rodu opět navázán kontakt. Poslední žijící člen rodiny Nosticů, který bydlel na zámku, Martin Nostic, narozený roku 1937, sídlí ve Vidni.

Po odchodu šlechtických majitelů přešel zámek do vlastnictví státu. Původní zařízení vzalo za své, kaple zanikla a zůstalo z ní jen torzo, divadlo bylo zrušeno. Měšický zámek měl štěstí, že ho nezabrala armáda nebo zemědělský či výrobní podnik, ale že vždy sloužil obytným účelům. Od 60. let je v jeho prostorách nemocnice. Obec jako majitelka má v současné době uzavřenou nájemní smlouvu s Občanským sdružením pro provoz Centra integrované onkologické péče a nemocnice je určena především následné péči. Má k dispozici 110 lůžek.

V Měšicích jako by stále sídlil osvícenský a racionální duch Josefa Dobrovského. Zastupitelstvo obce odolalo lukrativním nabídkám nabízejícím přeměnu zámku na hotel a parku na golfové hřiště. V zájmu zachování historické hodnoty zámku velmi prozíravě ponechalo budovu nemocničnímu provozu s výhledem rozšířit její kulturní využití. Spolupráce zastupitelstva a nájemce je příkladná. Společnými silami se jim daří opravovat vnitřní výzdobu zámku – malby Josefa Hagera v hlavním sále a fresky Václava Ambroziho v kapli, jež je ve zmenšeném měřítku upravena a slouží svému původnímu účelu. Nákladnou opravou prošel

i unikátní stroj zámeckých hodin na průčelí zámku. Podařilo se též získat dotaci z evropských fondů na obnovu zámeckého parku.

Na všech těchto akcích má velký podíl a zásluhu člen zastupitelstva obce, kronikář a historik Vladimír Novák, živá paměť Měšic. V měsíčníku Měšický zpravodaj a na stálé výstavě o dějinách obce soustavně seznamuje obyvatele s minulostí a současností jejich bydliště a snaží se udržovat historické povědomí a úctu k dílu jejich předků. Pan Novák navázal kontakt s Maticí českou, sekci Společnosti Národního muzea, a výsledkem vzájemné spolupráce a vstřícného postoje zastupitelstva bylo instalování informačního panelu na paměť pobytu Josefa Dobrovského ve vstupní hale měšického zámku. Panel byl zhotoven Maticí českou a uhrazen ze státní účelové dotace prostřednictvím Ministerstva kultury a Národního muzea. Podrobný text autorky tohoto příspěvku spolu s obrazovými reprodukcemi z majetku Národního muzea seznamuje s osobností Josefa Dobrovského, jeho pobytem v Měšicích a s historií rodu Nosticů. Slavnostní odhalení se konalo 25. června tohoto roku a vyvolalo v obci živý ohlas a zájem o další spolupráci.

Matice česká je naší první veřejnou národní organizací, která od svého založení roku 1831 nepřetržitě působí na poli podpory vydávání a šíření české, zejména odborné literatury. Za dlouhých 180 let své činnosti prošla nelehkým vývojem závislým na politických poměrech v naší zemi. Zažila doby úspěchů, kdy bylo považováno téměř za povinnost každého vlastence, aby se stal členem Matice české. Během 19. století se z ní stalo největší české nakladatelství a Matice plnila i další úkoly na poli literárním, vědeckém a osvětovém. Matice přežila i léta útlumu, z nichž nejdelší bylo období od roku 1949, kdy byla spolková činnost téměř znemožněna a Matice se zachránila jen jako sekce úředně povolené Společnosti přátel Národního muzea. Toto nucené odmlčení způsobilo, že v široké veřejnosti se rozšířilo přesvědčení trvajícím mnohde dodnes, že Matice česká zanikla a je jen historickým pojmem.

Tento názor se obnovená Matice snaží vyvrátit svou aktivním přístupem, reagujícím na aktuální potřeby a problémy české kultury, zejména literatury. Po zahájení svobodné činnosti v roce 1990 se Matice česká rozhodla připojit se ke svému zakladateli – Národnímu muzeu jako sekce obnovené Společnosti Národního muzea. Ukázalo se, že vydavatelská činnost již nepatří mezi naléhavé úkoly a že Matice je zapotřebí jinde, na poli kulturně osvětové a vzdělávací práce, jež by měla působit jako spojovací a převodový článek mezi výsledky literární a historické vědy a širokou veřejností. Tím se udržuje povědomí tradic a pocit národní identity, tak důležitý v dnešním světovém procesu globalizace. Matice tak činí přednáškami, besedami,

odbornými exkurzemi, prezentacemi nových publikací a popularizací práce spřízněných institucí, především Národního muzea. Zahájila i vlastní vydavatelskou činnost, jež je ovšem závislá na přidělených dotacích.

Jako velmi potřebná a účinná se ukázala práce v regionech, v nichž místní kulturní pracovníci vítají odbornou pomoc a záštitu své činnosti. Stále znovu se nám potvrzuje, jak je důležité podchytit zájem a iniciativu v menších místech, kde se formuje vzdělanost a kulturní úroveň většiny národa. Mimořádný ohlas sklízí projekt instalování informačních panelů ve městech a obcích České republiky, které mají upozorňovat na vztah českých spisovatelů a dalších významných osobností k příslušnému místu a seznamovat s jejich životem a dílem. Součástí tohoto projektu byl i panel o Josefu Dobrovském v Měšicích.

Matice česká se při svých nabídkách umístění těchto panelů setkává většinou s kladným ohlasem obecních úřadů, mnohdy velmi vstřícných a vděčných. Občas však obdrží odpověď typu: „Žádný člen zastupitelstva uvedenou osobu nezná, a proto nemůžeme vaši žádosti vyhovět.“ Právě z těchto reakcí poznáváme, jak je činnost Matice potřebná. Projekt byl zahájen v roce 2006 instalací prvního panelu v Kokoříně u Mělníka, věnovaného básníkovi Václavu Bolemlíru Nebeskému. Od té doby díky státní účelové dotaci prostřednictvím Ministerstva kultury a Národního muzea bylo zhotoveno a instalováno přes dvacet těchto panelů. Pro období do konce 19. století jmenujme Jiřího Melantricha z Aventina v Rožďalovicích u Nymburka, Františka Jana Vaváka v Milčicích u Sadské, Šebestiána Hněvkovského v Žebráku, Magdalenu Dobromilu Rettigovou ve Všeradicích u Berouna, Antonína Marka v Libuni u Jičína, Františka Palackého v Lobkovicích, Josefa Lindu v Nových Mitrovicích, Svatopluka Čecha v Obříství, Boleslava Jablonského v Radonicích nad Ohří a Václava Beneše Třebízského v Klecanech.

Texty na panelech pocházejí od našich předních literárních historiků a knihovníků, kvalitní a často dosud neznámý obrazový doprovod zajišťuje Národní muzeum a Památník národního písemnictví v Praze. Další panely jsou již naplánovány a jejich výroba bude záviset na finančních prostředcích přidělených pro tento účel.

Instalace každého informačního panelu podněcuje k dalším kulturním činům v obcích – například odhalení panelu o Vítězslavu Hálkovi v Dolínku vyvolalo spontánní iniciativu k obnovení zanedbaného hrobu jeho rodičů a vydání dlouho připravené životopisné publikace.

Matice česká se bude i nadále snažit, aby pomáhala udržovat kontinuitu minulosti s dneškem a zachovala památku osobností, jejichž zásluhy o českou kulturu nesmí být zapomenuty.

Literatura

- Beranová-Vaicová, R., *Nosticové=Nostitz*, Sokolov 2007
- Ryšavá, E. – Turková, H., Josef Dobrovský a Knihovna Národního muzea, in: *Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavlicorum. Sborník příspěvků z mezinárodní konference*, Praha 2003
- Benedikt, J. a kol., *Chudenice. Archeologie, dějiny, současnost*, Praha 1992
- Měšický zpravodaj: *Měsíčník*, Měšice 2010–2011
- Novák, V., Měšice v proměnách doby, *Měšický zpravodaj*, Měšice 2008
- Ryšavá, E. Matice česká v našich kulturních dějinách, in: *Dějiny Moravy a Matice moravská*, Brno 2000
- Muchka, P., Zprávy z Matice české, sekce Společnosti Národního muzea, *Sborník Národního muzea v Praze*, řada C – Literární historie, 54, 2009, č.1–4; 55, 2010, č.1–2

Autorka děkuje panu Vladimíru Novákovi, kronikáři z Měšic, za cenné ústní informace.